

NAJVEĆE HIPERINFLACIJE U SVIJETU

HIPERINFLACIJA

Inflacija koja je "potpuno van kontrole", stanje kada cijene veoma brzo rastu dok valuta gubi svoju vrijednost.

Hiperinflacija je slučaj kada je inflacija više 20% ili 30% na mjesečnom nivou.

Reč „inflacija“ potiče od latinske riječi „inflare“, što znači duvati ili širiti se.

OSOBINE

Međunarodni računovodstveni standard opisuje četiri znaka da je u ekonomiji možda došlo do hiperinflacije:

1. Stanovništvo uglavnom nastoji da svoju imovinu čuva u nevalutnom obliku ili u relativno stabilnoj stranoj valuti. Sav novac u lokalnoj valuti se odmah troši dok mu nije pala njegova kupovna moć.
2. Stanovništvo cijene uglavnom preračunava, iako izražene u domaćoj valuti, u odnosu na stranu stabilniju valutu. Cijene se ponekad čak i izražavaju u stranoj stabilnijoj valuti, iako se roba naplaćuje u njenoj protivrednosti u domaćej valuti.
3. Prodaje i kupovine na kredit postaju sve omiljeniji zato što inflacija umanjuje vrednost rata.
4. Kamate, plate i cijene se vezuju za cjenovni indeks, i kumulaciona stopa inflacije, u roku od tri godine, dostiže ili prelazi 100%.

UZROCI HIPERINFLACIJE

Prekomerno štampanje novca:

Države često povećavaju emisiju novca kao način da finansiraju javne rashode ili da pokriju dugove. Ova praksa dovodi do viška novca u cirkulaciji, što smanjuje vrijednost valute.

Gubitak povjerenja:

Kada građani izgube poverenje u ekonomsku stabilnost i politiku vlade, počinju da troše novac što prije, dodatno ubrzavajući inflaciju.

Ova potražnja može dovesti do spirale cijene–plate, gdje se cijene povećavaju kako bi se nadoknadile rastuće troškove.

Spoljne krize:

Ratovi, političke nestabilnosti, ili ekonomske sankcije mogu destabilizovati ekonomiju, što često vodi hiperinflaciji.

Na primer, političke krize mogu smanjiti proizvodnju ili povećati troškove.

Cijene osnovnih resursa:

Skokovi cijena osnovnih sirovina, kao što su nafta ili hrana, mogu izazvati inflaciju koja se širi kroz cjelokupnu ekonomiju.

Nedostatak proizvodnje:

Količina dostupnih proizvoda može pasti zbog prirodnih katastrofa, sukoba ili lošeg upravljanja, što dodatno podiže cijene.

POS LJEDICE HIPERINFLACIJE

Gubitak kupovne moći:

Ljudi ne mogu priuštiti osnovne potrepštine, a štednja postaje beskorisna jer novac gubi vrijednost.

Ekonomska nestabilnost:

Hiperinflacija može dovesti do potpunog kolapsa ekonomije, smanjenja proizvodnje i porasta nezaposlenosti.

Socijalne tenzije:

Povećanje cijena može izazvati masovne nemire i proteste, a vlade se često suočavaju s gubitkom legitimiteta.

Bijeg od valute:

Ljudi se okreću alternativnim oblicima novca (npr. stranim valutama ili robama) u pokušaju da zaštite svoju imovinu.

Povećanje troškova poslovanja:

Preduzeća se suočavaju s nesigurnošću i potrebom za čestim prilagođavanjem cijena, što može dovesti do smanjenja investicija i proizvodnje.

REAKCIJE I RJEŠENJA

Monetarna politika:

Centralne banke mogu pokušati da stabilizuju valutu smanjenjem štampanja novca, povećanjem kamatnih stopa ili korišćenjem drugih monetarnih mjera.

Strukturne reforme:

Ekonomске reforme, kao što su smanjenje javnih rashoda ili liberalizacija tržišta, mogu pomoći u obnovi povjerenja.

Uvođenje stabilnijih valuta:

U nekim zemljama, kao što je Ekvador, vlade su uvele dolar kao zvaničnu valutu kako bi stabilizovale ekonomiju.

Međunarodna pomoć:

Međunarodne organizacije, kao što su MMF ili Svjetska banka, često pružaju finansijsku pomoć i savjetodavne usluge zemljama koje se bore s hiperinflacijom.

Jugoslavija
1992.-1994.

Dnevna stopa inflacije: 65 odsto
Udvostručavanje cijena na svakih 34
sata

Dnevna stopa inflacije: 207 odsto
Udvostručavanje cijena na svakih 15 sati

Mađarska
1945.-1946.

Njemačka
1922.-1923.

Dnevna stopa inflacije: 21 odsto
Udvostručavanje cijena na svakih 3 dana i 17
sati

Dnevna stopa inflacije: 18 odsto
Udvostručavanje cijena na svakih 4 dana i
6 sati

Grčka
1941.-1945.

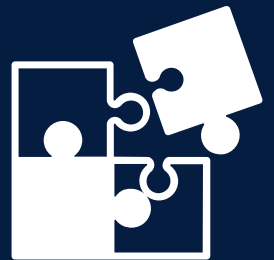
Zimbabve
2007.-2008.

Dnevna stopa inflacije: 98 odsto
Udvostručavanje cijena na svakih 25 sati

HIPERINFLACIJA U SAVEZNOJ REPUBLICI JUGOSLAVIJI

Inflacija u Saveznoj Republici Jugoslaviji (činile su je samo Srbija i Crna Gora), za vrijeme vladavine Slobodana Miloševića, koja je trajala od sredine 1992. do početka 1994, bila je tada druga najveća inflacija na svijetu poslije Mađarske iz 1946.

Dnevna stopa inflacije bila je 65 odsto, dok je dupliranje cijena išlo na svaka 34 sata.

Maksimum je, prema nekim podacima, navodno dostigla u januaru 1994. godine – 5.578.000.000.000.000.000 odsto (5,578 triliona) ili oko 113 odsto na dan.

Cijene su tada porasle za 313 miliona odsto.

PROGRAM STABILIZACIJE

Poslednja denominacija dinara bila je 24. januara 1994. godine kada je uveden čuveni „deda Avramov dinar“ u paritetu – jedan dinar, jedna njemačka marka.

Time je zvanično zaustavljena hiperinflacija koja je trajala bezmalo dve godine.

„Osnovni preduslov je bio da više nema štampanja para, i tada je država startovala sa 150 miliona maraka iz deviznih rezervi i emitovala je 150 miliona dinara“

Novi monetarni sistem se sa prvim šokom suočio već na ljeto 1994. godine kada se pojavio zahtjev za otkup žita, pa je država štampala dodatni novac ne bi li ga otkupila.

Osam godina kasnije nemačku marku je zamenio dvostruko jači evro – valuta Evropske unije, koji danas vrijedi oko 117 dinara.

Program stabilizacije treba, prije svega, da ostvari:

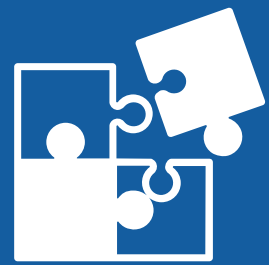
- razbijanje hiperinflacije i vraćanje funkcije izgubljenog novca u dinare,**
- značajno povećanje zarada (drastično smanjenih u periodu hiperinflacije) i obezbeđenje minimalne bezbednosti svih građana,**
- suštinska reforma privrednog sistema, posebno u finansijskoj sferi, i ubrzanje procesa tranzicije itd.**

Narodna banka Jugoslavije je u navedenom periodu hiperinflacije izdala 33 novčanice, od kojih su 24 izdate 1993. godine.

Jugoslovenska hiperinflacija trajala je 24 meseca, što je duže od njemačke krize posle Prvog svetskog rata koja je trajala 16 meseci, grčke krize koja je trajala 13 mjeseci i mađarske krize koja je trajala 12 mjeseci.

HIPERINFLACIJA U MAĐARSKOJ

U Julu 1946. inflacija u Mađarskoj dostigla je nevjerovatnih 41,9 bilijardi odsto, što je najveća hiperinflacija ikad zabilježena. Kako su se cijene udvostručavale svakih 15 sati, šta god da su ljudi imali u svojim novčanicima ujutru, uveče bi bilo dvostruko manje. Drugi svjetski rat izbrisao je 40 odsto mađarskog bogatstva, 80 odsto Budimpešte je uništeno, željezničke pruge i putevi su bombardovani, a vlada je morala da milione u kompenzaciji nakon rata.

Zemlja je nekoliko puta pokušala da učvrsti valutu, tokom čega su stanovnici prestali da razlikuju novčanice po vrijednosti, već su ih umjesto toga razlikovali po boji.

• Valuta: pengő

PROGRAM STABILIZACIJE

Vlada je 1. avgusta 1946. otpočela radikalni program stabilizacije, koji je uključio drastičnu reformu poreza, oporavak zlatnih sredstava u inostranstvu i uvođenje nove valute, forinte, podržane zlatnim rezervama i svjetskim valutama. Kada je stupila na snagu, jedna forinta je vrijedjela 400 kvadriliona stare valute (kvadrilion je broj 10 iza koga slijedi 24 nule).

HIPERINFLACIJA U NJEMAČKOJ

Kraj Prvog svetskog rata 1918. Njemačku je ostavio sa ogromnim dugovima i troškovima obnove. Vlada je počela da štampa novčanice u nacionalnoj valuti, marki, kako bi ojačala valutu i platila dugove.

Oktoobra 1923. mjesečna inflacija dostigla je 29.500 odsto – a cijene su se duplirale na svaka tri–četiri dana. Za veknu hljeba, koja je u januaru te godine koštala 250 maraka, u novembru je trebalo izdvojiti 200 milijardi maraka. Ljudi su plate pakovali u kofere.

Kasnije te godine vlada je uvela novu valutu, rentenmarku. Cijene su stabilizovane i kasnije su i njemački povjerioci pristali na restrukturiranje ratnih dugova.

HIPERINFLACIJA U GRČKOJ

Na grčku ekonomiju dosta je uticala okupacija tokom Drugog svjetskog rata. Već su se osjećale posljedice nekoliko napada krajem 1940. godine, prije nego što je zemlja zauzeta u proljeće 1941.

Okupatori su uzimali sirovine, stoku i hranu, a vlada je bila primorana da prihvati troškove okupacije.

Pad poljoprivredne proizvodnje doveo je do velikih nedostataka hrane u gradovima i perioda poznatog kao velika glad. Smanjenje poreza doprinijelo je povećanju inflacije, koja je u novembru 1944. dostigla vrhunac od 13.800 odsto mjesečno.

Iako povećanje cijena nije bilo toliko intenzivno kao u poslijeratnoj Mađarskoj ili Njemačkoj, naponi za stabilizaciju Grčke su trajali duže. Poslije oslobođenja u oktobru 1944. godine, vlada je tokom osamnaestomesečnog perioda tri puta pokušala da stabilizuje cijene, prije nego što je postigla određenu stabilnost kroz fiskalne reforme, kredite i novu valutu.

HIPERINFLACIJA U ZIMBABVEU

Nakon kontroverznog programa reforme zemljišta, koji je uključivao eksproprijaciju imovine bijelaca krajem devedesetih, Zimbabve je doživio oštar pad poljoprivrede.

Situacija je postala gora skupim učešćem u Kongoanskom ratu 1998. i efektima sankcija Sjedinjenih Država i evropskih zemalja protiv vlade Roberta Mugabe 2002. godine.

Kako je decenija prošla, cijene su počele da rastu. U novembru 2008. mjesečna inflacija je dostigla 79 milijardi procenata.

Prodavnice su povećavale cijene nekoliko puta dnevno. Kolaps ekonomije značio je i česte restrikcije vode i struje, redove ispred banaka i benzinskim stanicama i ogromnu nestašicu hrane u supermarketima.

Mnogi su odlazili u Južnoafričku Republiku ili Bocvanu da kupe osnovne namirnice, a američki dolar i južnoafrički rand defakto su postale valute u zemlji.

Banka rezervi Zimbabvea je 2009. napustila je sopstvenu valutu i usvojila američki dolar i južnoafrički rand kao glavno sredstvo razmjene

Kina 1947–1949.

Peru 1990.

Francuska 1795–1796.

Nikaragva 1986–1991.

Čile 1971–1972.

МЈЕСЕЧНИ ПОКАЗАТЕЉИ

2 157 KM

Просјечна бруто плата,
август 2024.

1 411 KM

Просјечна нето плата,
август 2024.

0,3%

Стопа инфлације,
август 2024.

67,5%

Покривеност увоза извозом,
јануар-август 2024.
(претходни податак)

ГОДИШЊИ ПОКАЗАТЕЉИ

**16,1
милијарди KM**

Бруто домаћи производ,
2023, ESA 2010
(претходни податак)

1 937 KM

Просјечна бруто плата,
2023.

1 274 KM

Просјечна нето плата,
2023.

3,3%

Стопа инфлације,
2023.

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
UNIVERSITY OF BANJA LUKA
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ
FACULTY OF ECONOMICS

HVALA NA PAŽNJI!

Milica Stupar

milica.stupar@student.ef.unibl.org